

Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ: ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

Γεωργία Γκαντώνα¹ & Νικόλαος Παρίτσης²

Οικοτροφείο ΕΠΑΚΜΟΣ, Εταιρία Συστημικής Θεραπείας και Παρέμβασης
σε Άτομα, Οικογένειες και Ευρύτερα Συστήματα

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα δράσης πραγματοποιήθηκε με στόχο την αύξηση της λειτουργικότητας ατόμων με νοητική υστέρηση και προβλήματα συμπεριφοράς προς την κατεύθυνση της αυτόνομης διαβίωσης και της κοινωνικής ένταξης των ενοίκων. Η μέθοδος παρέμβασης στηρίχθηκε στην εφαρμογή αρχών της Γενικής Θεωρίας Συστημάτων όπως ο νόμος της βέλτιστης ποικιλίας και τάξης και την εφαρμογή της Θεραπείας Ανθρωπίνων Συστημάτων στους ενοίκους, στις οικογένειές τους και στο προσωπικό του οικοτροφείου. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 9 άνδρες και 4 γυναίκες με μέσο όρο ηλικίας τα 29,6 έτη, οι οποίοι υπήρξαν χρόνιοι ασθενείς (μέσο όρο νοσηλείας 18,3 έτη) του Παιδοψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής. Το ψυχομετρικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το Vineland Adaptive Behaviour Scales (Sparrow, Balla & Cicchetti, 1984) που μετρά στο α' μέρος του δεξιότητες επικοινωνίας, δεξιότητες καθημερινής ζωής και την κοινωνικοποίηση των ενοίκων και στο β' μέρος τομείς ευρύτερης λειτουργικότητας. Οι ένοικοι του οικοτροφείου αξιολογήθηκαν στις εξής φάσεις: 6 μήνες πριν τη μετεγκατάστασή τους στο οικοτροφείο (Μέτρηση Α), 1 μήνα μετά τη μετεγκατάσταση (Μέτρηση Β) και 6 μήνες αργότερα (Μέτρηση Γ). Το κριτήριο που χρησιμοποιήθηκε για τη στατιστική ανάλυση ήταν το Wilcoxon Signed – Ranks Test. Βρέθηκε ότι παράλληλα με την αύξηση των δεξιοτήτων των ενοίκων από τη Β έως τη Γ μέτρηση, υπήρξαν σημαντικές αλλαγές και σε άλλους τομείς λειτουργικότητας όπως η μείωση της εξάρτησης των ενοίκων από τους άλλους και η βελτίωση της αντίληψης του άμεσου περιβάλλοντος.

Η παρούσα συστημική παρέμβαση στηρίζεται σε αρχές εξέλιξης των ζωντανών συστημάτων στα πλαίσια της αλληλεπίδρασής τους με το περιβάλλον. Χρησιμοποιήθηκαν οι αρχές των νόμων:

1. *Της εμπειρίας* (Ashby, 1958). Η έλλειψη ερεθισμάτων και πληροφοριών οδηγεί μακροπρόθεσμα στην έκπτωση λειτουργικότητας.

2. *Του στρες από υπέρ-φόρτωση και υπό-φόρτωση πληροφορίας* (Miller, 1978). Κάθε οργανισμός έχει μία ορισμένη ικανότητα επεξεργασίας πληροφοριών. Όταν η ποσότητα των προσλαμβανόμενων πληροφοριών είναι μεγαλύτερη από την

ικανότητά του να τις επεξεργάζεται τότε υπάρχει στρες από υπέρ-φόρτωση πληροφορίας, ενώ όταν η ποσότητα είναι μικρότερη από την ικανότητα επεξεργασίας τότε προκύπτει στρες από υπό-φόρτωση πληροφορίας.

3. *Της εξέλιξης μέσω αύξησης της τάξης* (Prigogine & Stengers, 1984). Η εξέλιξη στα ζωντανά συστήματα εμπεριέχει αύξηση της τάξης.

4. *Της βέλτιστης ποικιλίας* (Paritsis, 1992). Αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης προκύπτει όταν η ποικιλία του περιβάλλοντος είναι η μέγιστη δυνατή, ώστε να μη προκαλεί στρες από υπέρ - φόρτωση πληροφορίας.

5. *Του συνδυασμού της ποικιλίας και της τάξης στην εξέλιξη* (Paritsis, 1993, 1999). Η ταυτόχρονη αύξηση της ποικιλίας και της τάξης συμβάλλουν στην επιτάχυνση της ανάπτυξης.

Συνδυάζοντας τις παραπάνω αρχές προκύπτει ότι η σταδιακή αύξηση του αριθμού και της ποικιλίας ερεθισμάτων με τη σταδιακή αύξηση της οργάνωσης και τάξης συμβάλλει στη μεγιστοποίηση της αύξησης της λειτουργικότητας.

Στα πλαίσια αυτά η υπόθεση της έρευνας ήταν: Σε χρονικό διάστημα 6 μηνών και σε άτομα με βαριά νοητική υστέρηση θα προκύψει βελτίωση των προσαρμοστικών συμπεριφορών μετά από διαμόρφωση παρέμβασης που στηρίζεται στις παραπάνω συστημικές αρχές.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Πειραματικό σχέδιο

Η έρευνα αποτελεί μια έρευνα δράσης που στηρίχτηκε σε επαναλαμβανόμενες μετρήσεις. Η πρώτη αξιολόγηση των συμμετεχόντων ήταν 6 μήνες πριν τη μετεγκατάστασή τους στο οικοτροφείο (Μέτρηση Α), η δεύτερη ήταν 1 μήνα μετά τη μετεγκατάσταση (Μέτρηση Β) και η τρίτη 6 μήνες μετά τη μετεγκατάσταση (Μέτρηση Γ).

Δείγμα

Αποτελείται από 9 άνδρες και 4 γυναίκες, ένοικοι του οικοτροφείου Έπακμος, που είναι δομή του προγράμματος Ψυχαργός. Η μέση ηλικία τους είναι 29,6 έτη (19 – 44 ετών) και προέρχονται από το Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής (ΠΝΑ), με μέσο χρόνο παραμονής εκεί τα 18,3 έτη. Από το ΠΝΑ υπήρχαν οι εξής διαγνώσεις για τους/τις συμμετέχοντες/ουσες: 2 άτομα με βαριά νοητική υστέρηση - διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή, 2 άτομα με βαριά νοητική υστέρηση – ψυχωτική συνδρομή, 5 άτομα με βαριά νοητική υστέρηση, 2 άτομα με βαριά νοητική υστέρηση – εγκεφαλοπάθεια, 1 άτομο με ψυχωτική συνδρομή και 1 με διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή - προβλήματα συμπεριφοράς.

Ψυχομετρικά μέσα

Vineland Adaptive Behaviour Scales (Sparrow et al., 1984)

Στο Α΄ Μέρος αξιολογεί την προσαρμοστική συμπεριφορά με 4 υποκλίμακες: α) Επικοινωνία, η οποία αποτελείται από την Κατανόηση, την Έκφραση και τη Γραπτή Επικοινωνία, β) Δεξιότητες Καθημερινής Ζωής που αποτελούνται από τις Προσωπικές Δεξιότητες, τις Οικιακές Δεξιότητες, τις Κοινωνικές Δεξιότητες, γ) Κοινωνικοποίηση που αποτελείται από τις Διαπροσωπικές Σχέσεις, το Παιχνίδι & Ελεύθερο Χρόνο και τις Δεξιότητες Αντιμετώπισης του Στρες και δ) Κινητικές Δεξιότητες που αποτελούνται από την Αδρή και Λεπτή Κινητικότητα. Στην παρούσα έρευνα δεν αξιολογήθηκαν οι Κινητικές Δεξιότητες καθώς είναι για παιδιά κάτω των 6 ετών και η Γραπτή Επικοινωνία καθώς κανείς/καμία συμμετέχων/ουσα δεν είχε δεξιότητες γραφής. Το Β΄ Μέρος αξιολογεί τη μη προσαρμοστική συμπεριφορά (36 ερωτήσεις).

Ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων: Αποτελείται από 10 ερωτήσεις που αξιολογούν: φύλο, ηλικία, φυσική κατάσταση, κ.α.

Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Οι κλίμακες συμπληρώθηκαν από ψυχολόγο με εκπαίδευση στη συμπλήρωσή τους. Οι πληροφορίες δόθηκαν από προσωπικό που έχει δουλέψει τουλάχιστον 3 μήνες φροντίζοντας τους συμμετέχοντες στην έρευνα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ως προς το Α΄ Μέρος του ερωτηματολογίου Vineland στον έλεγχο των διαφορών ανάμεσα στις Μετρήσεις Α και Β έγιναν αναλύσεις βάσει του Wilcoxon's Signed Ranks Test. Δε βρέθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις (Πίνακας 1). Για τον έλεγχο των διαφορών ανάμεσα στις Μετρήσεις Β και Γ βρέθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις στις Δεξιότητες Καθημερινής Ζωής και στην Κοινωνικοποίηση (Πίνακας 2).

Πίνακας 1
Τιμές για το Wilcoxon's Signed Ranks Test στη σύγκριση των Μετρήσεων Α και Β

Α΄ Μέρος ερωτηματολογίου Vineland	Μέτρηση	Διάμεσος	Ενδοτετ/ριακό εύρος	Τιμή Z
Επικοινωνία	1η	24	16-29	-0,98
	2η	19	12 - 23	
Δεξιότητες Καθημερινής Ζωής	1η	35	21,5 - 44	-1,33
	2η	25	21-35	
Κοινωνικοποίηση	1η	16,5	10 - 26	- 0,98
	2η	25	21-35	

Σημ. * P<0,05, ** P<0,01, *** P<0,001

Πίνακας 2
Τιμές για το Wilcoxon's Signed Ranks Test στη σύγκριση των Μετρήσεων Β και Γ

Α΄ Μέρος ερωτηματολογίου	Μέτρηση	Διάμεσος	Ενδοτετ/ριακό εύρος	Τιμή Z
---------------------------------	----------------	-----------------	----------------------------	---------------

Vineland				
Επικοινωνία	2η	19	12 - 23	1,73
	3η	25	20,5 - 29,5	
Δεξιότητες Καθημερινής Ζωής	2η	25	21 - 35	- 2,41*
	3η	36	29 - 43	
Κοινωνικοποίηση	2η	25	21 - 35	- 2,76**
	3η	36	29 - 43	

Σημ. * P<0,05, ** P<0,01, *** P<0,001

Από το Β' Μέρος του ερωτηματολογίου Vineland επιλέχθηκαν ερωτήσεις που περιγράφανε μορφές δυσπροσαρμοστικής συμπεριφοράς που ίσχυαν σε περισσότερους από τους μισούς συμμετέχοντες στην έρευνα. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, δεν υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις Μετρήσεις Α και Β. Ανάμεσα στις Μετρήσεις Β και Γ βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφοροποιήσεις για τις ερωτήσεις 2, 9, 31, και 35 (Πίνακας 4).

Πίνακας 3
Τιμές για το Wilcoxon's Signed Ranks Test στη σύγκριση
των Μετρήσεων Α και Β

Β' Μέρος ερωτηματολογίου Vineland	Μέτρηση	Διάμεσος	Ενδοτετ/ριακό εύρος	Τιμή Z
2. Είναι υπερβολικά εξαρτημένος/η	1η	2	2	- 0,44
	2η	2	1,5 - 2	
4. Βρέχει το κρεβάτι	1η	2	0,5 - 2	- 0,55
	2η	2	1 - 2	
9. Παρουσιάζει υπερβολικό άγχος	1η	0	0	- 1,94
	2η	1	0 - 2	
11. Κλαίει ή γελάει εύκολα	1η	0	0	-2,12
	2η	0	0 - 2	
16. Δεν έχει καλή συγκέντρωση	1η	0	0	0
	2η	0	0 - 0,5	
18. Έχει κρίσεις οργής	1η	0	0 - 1	- 1,93
	2η	1	0 - 2	
19. Είναι απείθαρχος/η	1η	0	0 - 1,5	- 1,93
	2η	1	0,5 - 2	
20. Δημιουργεί προβλήματα στους άλλους	1η	0	0	- 1,89
	2η	0	0 - 1,5	
21. Δε σκέφτεται τους άλλους	1η	0	0	- 1,41
	2η	0	0	
31. Παρουσιάζει	1η	0	0	- 1,44

παράξενες συνήθειες	2η	1	0 – 2	
35. Δεν έχει επίγνωση τι συμβαίνει στο περιβάλλον του/της	1η 2η	1 2	0 – 2 0,5 – 2	- 1,85

Σημ. * P<0,05, ** P<0,01, *** P<0,001

Πίνακας 4
Τιμές για το Wilcoxon's Signed Ranks Test στη σύγκριση
των Μετρήσεων Β και Γ

Β' Μέρος ερωτηματολογίου Vineland	Μέτρηση	Διάμεσος	Ενδοτετ/ριακό εύρος	Τιμή Z
2. Είναι υπερβολικά εξαρτημένος/η	2η	2	1,5 – 2	- 1,99*
	3η	1	0 – 2	
4. Βρέχει το κρεβάτι	2η	2	1 – 2	- 1,41
	3η	2	0 – 2	
9. Παρουσιάζει υπερβολικό άγχος	2η	1	0 – 2	- 2,33*
	3η	0	0	
11. Κλαίει ή γελάει εύκολα	2η	0	0 – 2	- 1,3
	3η	1	1 – 2	
16. Δεν έχει καλή συγκέντρωση	2η	0	0 – 0,5	- 0,9
	3η	0	0 – 2	
18. Έχει κρίσεις οργής	2η	1	0 – 2	- 1,5
	3η	2	0,5 – 2	
19. Είναι απείθαρχος/η	2η	1	0,5 – 2	- 0,9
	3η	1	0 – 2	
20. Δημιουργεί προβλήματα στους άλλους	2η	0	0 – 1,5	0
	3η	0	0 – 1	
21. Δε σκέφτεται τους άλλους	2η	0	0	- 1,4
	3η	0	0	
31. Παρουσιάζει παράξενες συνήθειες	2η	1	0 – 2	- 2*
	3η	0	0 – 0,5	
35. Δεν έχει επίγνωση τι συμβαίνει στο περιβάλλον του/της	2η	2	0,5 – 2	- 2,4*
	3η	0	0 – 1	

Σημ. * P<0,05, ** P<0,01, *** P<0,001

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα δε βρέθηκαν σημαντικές διαφορές στη σύγκριση των μετρήσεων Α και Β, βρέθηκαν όμως, σημαντικές διαφορές στη σύγκριση των μετρήσεων Β και Γ. Για το Α΄ Μέρος στους τομείς Δεξιότητες Καθημερινής Ζωής και Κοινωνικοποίηση και για το Β΄ Μέρος στις ερωτήσεις 2, 9, 31, και 35.

Τα παραπάνω αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την υπόθεση. Φαίνεται, ότι σε άτομα με νοητική υστέρηση και προβλήματα συμπεριφοράς η οργάνωση της καθημερινότητας, των ψυχοθεραπευτικών και ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων βάσει των αρχών της Γενικής Θεωρίας Συστημάτων επιφέρει σημαντική βελτίωση των προσαρμοστικών συμπεριφορών. Δηλαδή, η συστημική μέθοδος που εφαρμόστηκε οδηγεί στην ανάπτυξη της λειτουργικότητας, όπως αυτό προβλεπόταν και θεωρητικά (Paritsis, 1993).

Παράλληλα, τα αποτελέσματα της έρευνας ισχυροποιούν τις συστημικές αρχές στις οποίες στηρίχτηκε η μέθοδος παρέμβασης. Ωστόσο, δεν επαρκούν για την απόδειξη των θεωρητικών αυτών αρχών και καλούν για περαιτέρω έρευνα.

Η παρούσα έρευνα προσφέρει ένα συγκεκριμένο θεωρητικό υπόβαθρο και μια μέθοδο που οδηγεί στην ανάπτυξη της προσαρμοστικής συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα μπορούν να αξιοποιηθούν πρακτικά στην εφαρμογή της μεθόδου σε οικοτροφεία που φιλοξενούν άτομα με χαρακτηριστικά όπως των συμμετεχόντων στην έρευνα, ή σε προγράμματα εκπαίδευσης ΑΜΕΑ.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ashby, R. (1958). *An introduction to Cybernetics*. Chapman and Hall, London.
- Miller, J. (1978). *Living systems*. Chapman and Hall, London.
- Paritsis, N. (1992). Towards a law of optimum variety. In R. Trappl (ed.), *Cybernetics and Systems Research "92"*, Vol. I., World Scientific, London, pp. 35- 40.
- Paritsis, N. (1993). Evolution, learning and progress of science: An increase in variety and order. *Systems Research*, 10, 4, 73-79.
- Paritsis, N. (1999). *The balance of variety with order: A necessity for the developing sustainable systems*. International Conference of the Research Committee of Socio-cybernetics: "Problems of complexity and emergence in sustainable systems", May 26-31 1999, Kolimbari, Crete, Greece.
- Prigogine, I. & Stengers, I. (1984). *Order out of chaos*. Fontana Paperbacks, London.
- Sparrow, S.S., Balla, D. A., & Cicchetti, D. V. (1984). *Vineland adaptive behaviour scales, interview edition, survey form manual*. Circle Pines: American Guidance Service.